THE MATERNAL PERSPECTIVE IN THE NOVEL „OCHII MAICII DOMNULUI"

Alina Maria Nechita

PhD. , Tehnical University of Cluj-Napoca

Abstract:This paper aims to describe the main role which a mother has in her child's entire existence. By raising his son in an ultraprotective manner, Sabina becomes his only reason of being. Socially inappropriate, after the death of his mother, the young man fails to observe the purpose of existence and ends up in self-isolation, finding the necessary comfort in the icon of the Holy Virgin, the embodiment of the whole, the supreme native force, the only mobilizing vehicle.

Key words: Female character, maternal hypostasis, spirituality, existence, society.

În romanul cu vădit caracter liric *Ochii Maicii Domnului,* Tudor Arghezi inserează o serie de elemente autobiografice, întrucât ideea sa despre artă consta în prelucrarea tuturor evenimentelor palpabile, trăite, aflate la îndemâna spiritului şi a raţiunii. Pornind de la ideea proprie - concluzie în urma unei vieţi pline de neprevăzut - conform căreia „orice viaţă de om începe de mai multe ori", autorul îşi înzestrează personajele cu fragmente din existenţa personală.

Oferind o dublă abordare, una din prisma Sabinei şi alta din prisma fiului său, Vintilă, romanul propune o reliefare aparte a statutului femeii şi conturează ipostaza maternă a acesteia într-un mod inedit, acela al fiinţei care îşi lasă propriul univers să se destrame pentru a-şi reclădi o nouă lume în jurul copilului ei. Pruncul „era tot ce avea tinereţea Sabinei pe lume: ale lui erau nopţile ei albe, muncite până la pieirea văzului, ale lui inima, gândul, toată carnea şi tot sufletul ei".[1] Grija, tandreţea şi iubirea direcţionată într-un singur sens a Sabinei fac din Vintilă nucleul existenţei mamei sale. Copilul o numeşte dezmierdat „măicuţă", termen cu adânci conotaţii biblice şi care prefigurează încă de la început mesajul din spatele titlului. De asemenea, descrierea femeii cu micul Vinitlă în braţe şi iubirea mai presus de orice închipuire cu care îl înconjoară sunt repere pentru refacerea imaginii sacerdotale a Fecioarei cu pruncul divin. Totuşi, opera nu trebuie privită ca o scriere cu caracter religios, întrucât mitul biblic este relevant doar la nivel metaforic.

Povestea Sabinei Voinea, asemeni poveştii de viaţă a oricărui om (în concepţie arghezian), începe de mai multe ori. Tânăra nonconformistă provenită dintr-o familie înstărită frapează prin pasiunile sale inedite pentru femeia începutului de secol XX: şofatul şi mecanica. Îşi împărţea echitabil timpul între cele două plăceri pentru care dovedea deosebit talent şi îngrijirea voluntară a bolnavilor cărora le mai citea şi pasaje din Biblie. Era puternică şi neînfricată, dar deopotrivă sensbilă şi credincioasă, asemeni Fecioarei din Orleans, simbol cu care naratorul nu ezită să o compare. Afişa mereu, însă, o mină melancolică şi chiar tristă, ca şi cum în interiorul fiinţei sale era dintotdeauna încrustată conştientizarea sfârşitului.

Firea contemplativă, paradoxal împletită cu nevoia de aventură, şi dorinţa de a ajuta au determinat-o pe Sabina să părăsească domiciliul părintesc, să se rupă de prima poveste a vieţii sale şi să întreprindă muncă de voluntariat în Saconnex, la sanatoriul doctorului Gauthier. Tânăra cuprinsă de elan ajunge repede în pragul depresiei, întrucât Elveţia îi scoate în cale doar oameni care uită să se bucure viaţă, aflându-se în eterna căutare a unui sens şi neobosita încercare de cuantificare a parametrilor existenţei. Neîmplnirile pe plan profesional şi imposibilitatea de a se apropia afectiv de acei oameni fără de emoţii o determină pe Sabina să caute cu ardoare fericirea. Aşadar, momentul în care, în timpul unei călătorii cu trenul, îl cunoaşte pe căpitanul de marină William Horst, devine unul

[1] Tudor Arghezi, *Ochii Maicii Domnului*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1970, p.7.

BDD-A26522 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

al descătuşării, al eliberării spiritului. Cei doi împărtăşesc opinii despre curiozităţile lumii şi citesc împreună din Cântarea Cântărilor. Cuprinşi de puterea cuvintelor Bibliei şi marcaţi de propriile condiţii solitare, Sabina şi Will realizează o uniune „pe viaţă şi pe moarte"în compartimentul trenului, conştienţi fiind că ceremonialul care a dus la schimbarea statutului lor civil nu este decât „o temniţă de catifea, cu masa pusă subt lumina calmă, la o căldură dulce…o temniţă pentru doi"[2], dar totuşi singura modalitate de a-şi înscena fericirea de care aveau atâta nevoie. Unirea lor implică „iubire, predestinare şi mister"[3] şi se realizează ca un dat firesc, ca o contopire generatoare de lumi, întrucât fiecare este reprezentantul unui simbol vital: Sabina e pământul, concretul, realul, iar William e apa, misterul şi depărtarea. De altfel, căpitanul iese din scenă într-o împrejurare „accidentală şi enigmatică", lăsându-şi tânăra soţie debusolată şi într-o continuă luptă cu ea însăşi, însă nu singură. La momentul dispariţiei lui Horst, Sabina purta în interiorul său rodul unei iubiri intense ce avea să-i dea un nou şi particular sens existenţei. Într-o discuţie încărcată de lirism pe care tânăra văduvă o poartă cu doica sa, aceasta îşi anticipează calităţile materne aparte care vor contura şi viitorul destin al lui Vintilă, prefigurând pentru întâia oară caracterul biblic şi subliniind astfel asemănarea tot mai concludentă cu sacralitatea: „El e scuza mea că mai trăiesc după dispariţia soţului meu şi el va fi mântuitorul meu personal".[4]

Romanul-poem prezintă două poveşti de viaţă, aflate sub influenţa aceluiaşi destin: povestea Sabinei, fiică rebelă, iubită pasională şi mamă devotată şi povestea lui Vintilă, fiul ajuns la douăzeci şi doi de ani, inadaptat social şi incapabil să îşi croiască un drum de unul singur. Doamna Voinea dispare răpusă de o viaţă a permanentelor neajunsuri, dar rămâne actuală în amintirile şi evocările fiului său, doctor în ştiinţele matematicii, călăuzit îndeaproape de portretul mamei şi de principiile pe care aceasta i le insuflase de mic. Mama îi era adevărata raţiune de a fi, elementul fără de care îşi simţea existenţa destrămată, dar cu toate acestea, avea impresia că nu o cunoscuse nicicând cu adevărat din cauza secretelor pe care ea le ţinuse cu sfinţenie referitor căpitanul Horst. Golurile informaţionale în privinţa paternităţii îl determină pe Vintilă să se considere „fiul lui Dumnezeu", copil îndrumat de o mamă protectoare şi cu un tată absent.

Pentru băiat, Sabina a fost întâiul dascăl. Ea reuşea să găsească metode şi explicaţii naive şi să formuleze ghicitori tematice menite să faciliteze operaţiuni cognitive simple, precum însuşirea literelor alfabetului: „O să-ţi fac o întrebare,/Cine-i gol, rotund şi mare? (O)".[5] Îi era mereu alături şi se neglija pe sine din dorinţa de a nu rata nicio clipă alături de pruncul adorat. Avea doar douăzeci şi trei de ani când devenise mamă, iar primul ei sentiment faţă de mica făptură căreia îi dăduse viaţă era născut din nevoia de protecţie şi de ocrotire. Îl iubea necondiţionat, întrucât îl ştia suflet din sufletul său, dar, mai presus de toate, îl resimţea ca pe salvatorul de care avea atâta nevoie. Renunţase la traiul fără lipsuri de la casa părintească tocmai pentru a putea păstra copilul rezultat în afara unei căsători legale, cu toate că legământul din compartimentul de tren fusese încărcat de mai multă spiritualitate decât unul oficializat după normele sociale. Se dedica întru totul rolului de mamă, iar copilul s-a dezvoltat într-o atmosferă în care Sabina era unicul simbol pentru orice sentiment. Femeia îl iubea atât de mult încât uneori îşi pierdea uzul raţiunii din dorinţa de a-l proteja şi de a-i face dreptate; când profesorul de matematică îl loveşte pe Vintilă, primul instinct al Sabinei este să scoată un pistol ascuns cu grijă între rafturile din casă şi să iasă pentru a-i face singură dreptate. Prin grija exagerată şi atitudinea ultraprotectivă, Sabina nu face altceva decât să acapareze mintea copilului şi să îi anihileze întreaga fiinţă. Ajuns adult, Vintilă nu îşi mai vede rostul fără mama lui şi nici nu concepe că ar putea avea o existenţă proprie dotată cu marea capacitate de a-şi hotărî singur destinul. Trăieşte într-o lume halucinantă şi nu pătrunde mental ideea de trai autonom; singura variantă de reprezentare a vieţii pentru el era prin ochii şi simţurile mamei. Lipsit de conştiinţa individualităţii, Vintilă nu se mai percepe separat, ca entitate distinctă, nu mai are sentimentul că îşi aparţine sieşi.

În cazul relaţiei mamă-fiu, avându-i ca protagonişti pe Sabina şi pe Vintilă, se poate aduce în discuţie fenomenul identificat de Freud sub numele de „complexul lui Oedip". Pornind de la subiectul

[2] *Ibidem*., p.105.
[3] Sanda Radian, *Portrete feminne în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, p.48.
[4] Tudor Arghezi, *Op. cit*., p.121.
[5] *Ibidem,* p.161.

BDD-A26522 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

tragediei lui Sofocle, psihanalistul austriac a elaborat o teorie prin care justifică anumite trăsături comportamentale ale adulţilor ca fiind consecinţele relaţiilor din copilărie cu părintele de sex opus. În cazul fetelor, complexul oedipian se manifestă mult atenuat, fiind puţine cazurile în care produc efecte ulterioare vizibile sau marcante. Pentru reprezentanţii sexului bărbătesc, însă, perioada adultă este adeseori marcată hotărâtor de primele experienţele legate de figura maternă. „Bărbatul adult păstrează, în egală măsură, în inconştientul lui amintirea fantasmelor feminizante, de cand era copil mic, în care era iubit pasiv de fiinţele cele mai apropiate. Aceste amintiri vagi reprezintă partea lui de feminitate. Şi cel mai viril bărbat o posedă. Chiar şi aşa, când se îndrăgosteşte cu adevarat, el idealizează (ca pe mamă) obiectul patimii sale. O face în aşa măsură încât redevine un copil neputincios. Este o experienţă grea pentru o fiinţă care are o nevoie esenţială de a se simţi puternică."[6] Figura marcantă a mamei ca singura prezenţă feminină a copilăriei sale şi dragostea maladivă şi sufocantă îi pecetluiesc destinul, Vintilă nereuşind, ca adult, să accepte în viaţa lui o altă femeie. În momentul în care o tânără îşi mărturiseşte sentimentele de admiraţie la adresa sa, bărbatul se simte încolţit şi îşi percepe spaţiul intim invadat în mod brutal. Existenţa lui Vintilă este compusă din propria sa persoană şi eterna imagine şi influenţă a Sabinei, iar orice alt termen devenea, incontestabil, în plus. Mama reprezenta întreaga sa lume şi substituia orice imagine a feminităţii firesc necesară în viaţa unui bărbat: mamă, fiică, soţie sau amică. Comportamentul lui Vintilă poate fi perceput la graniţa dintre patologie şi spiritualitate; dragostea pentru amintirea mamei se transformă în obsesie, acesta refuză realul, dar găseşte, în cele din urmă, confortul şi alinarea necesare în icoana Maicii Domnului pe care o percepe ca pe un portret al Sabinei. Din interiorul picturii, tânărul doctor în matematici aude vorbele calde ale femeii care i-a dat viaţă şi dezmierdările care i-au călăuzit copilăria. Ca o consecinţă firească, decide să nu se mai separe nicicând de năluca ce îi generează sensul existenţei, aşa că alege fără ezitare să îmbrace straiul monahal şi să se rupă total de lumea cotidiană de care era oricum străin. Reamintindu-ne mesajul iniţial, conform căruia „orice viaţă de om începe de mai multe ori", putem afirma că decizia lui Vintilă Voinea este practic debutul unei noi existenţe: despărţirea de forfota civilă şi de puţinele cunoştinţe pe care le avea simbolizează intrarea în moarte fizică, anularea sa ca persoană şi asigurarea traiului veşnic în singurul mod acceptat: în consubstanţialitate cu fiinţa Sabinei.

Romanul *Ochii Maicii Domnului* trebuie citit, implicit pentru a înţelege natura ipostazei materne, ţinând cont de aspectele de ordin biografic, pe care Arghezi decide să le exploateze. Ca figură părintească, între poet şi personajul său feminin, Sabina, se pot stabili certe asemănări la nivel comportamental. Ambii îşi exercită atribuţiile părinteşti cu deosebită dedicare şi incontestabil devotament, reuşind să rămână amintiri nepreţuite în sufletele propriilor copii: „Tata nu amesteca literatura cu viaţa noastră de familie. La fel ca şi mama, era foarte gospodar şi se îngrijea ca să nu lipsească nimic gospodăriei noastre, iar prezenţa lui se făcea în orice loc simţită […] nu a lipsit niciodată de lângă noi, avându-l alături în toate momentele noastre de bucurie şi de nevoie. Nu a existat cuvântul <<n-am timp>>".[7] În roman, condiţia Sabinei Voinea era, ca rezultat al propriilor alegeri, cel mult modestă şi grea. Totuşi, aceste aspecte de ordin social nu afectează întru nimic relaţia specială pe care o are cu pruncul ei şi dorinţa nestrămutată de a menţine unitatea micii sale familii. Similar, Arghezi este cel care, ajuns la vârsta adultă, îşi întreţine financiar rudele, întrucât „mama şi fratele sunt de condiţie umilă".[8] Ca răspuns, în numele dragostei şi al sacrificiului, aceştia, „la rândul lor, îi trimit coşuri cu mâncare, totul vădind o familie unită, obişnuită cu greutăţile şi redusă la cât mai puţin, în privinţa cheltuielilor".[9] În acest punct, Sabina devine o imagine în oglindă a condiţiei creatorului său, cu atât mai mult cu cât iubirea părintească răzbate în acelaşi mod intens în ambele suflete. Stabilit în Geneva, Arghezi obişnuia să îşi încheie scrisorile cu un mesaj cu certă încărcătură emoţională care îl avea în centru pe fiul său: „ […] lui Eliazar îi sărută locul unde bate inima".[10] Chiar şi aşa, relaţia stabilită cu membrii familiei nu are nimic din aspectul exagerat şi sufocant ce

[6] Mihnea Popescu, *E vina complexului Oedip*, în revista „Psychologies", din 2 decembrie 2008.
[7] Mitzura Arghezi, *Mărţişorul, mica noastră patrie*, în revista „Luceafărul" din 19 mai 1979.
[8] Barbu Cioculescu, *Tudor Arghezi.Autoportret prin corespondenţă*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1982, p.48.
[9] *Idem.*
[10] Barbu Cioculescu, *Op. cit.*, p.49.

BDD-A26522 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

caracterizează legătura Sabinei cu Vintilă. Arghezi are capacitatea să se detaşeze şi pleacă în Elveţia (a altă asemănare cu personajul feminin din roman) de unde continuă să îşi întreţină familia. Treptat, apare o ruptură, o situaţie de criză cauzată de un anume decalaj al mentalităţilor, iar poetul începe să se simtă tot mai puţin înţeles de către ai săi: „Cum? N-aţi învăţat încă a mă cunoaşte, de-mi scrieţi uneori atât de mult ca unui străin?”[11] Vizând de asemenea aspectul biografic, se poate pune semnul echivalenţei între decizia lui Vintilă de a se călugări şi tentativa autorului de a urma, în anii tinereţii, aceeaşi cale. Într-un dialog pe care îl poartă cu I. Biberi, Arghezi mărturiseşte cu privire la episodul duhovnicesc din viaţa sa: „Voiam să trăiesc o experienţă, nu o dogmă. Nu sînt atare om. Mi-e indiferentă forma de religie; ceea ce mă interesează ar fi fost o nuanţă nouă de parfum de smirnă şi ceară, pe care speram să o găsesc rătăcind…”.[12] În acelaşi mod, Vintilă caută o nouă experienţă, una care să îl apropie de mama sa şi să îl rupă de lumea care îl percepea ca pe un ciudat şi stingher suflet fără posibilitate de recuperare. Nu este interesat de o anume formă de religie, canoanele şi dogmele rămân nişte formalităţi inutile. Nevoia apropierii de credinţă se justifică prin asocierea pe care neofitul o realizează între Sfânta Fecioară şi propria mamă, totul lui, unicul şi iramplasabilul sens al existenţei sale. Diferenţa este realizată de faptul că, pentru Arghezi, experienţa monahală a reprezentat un singur moment în devenirea sa umană, întrucât vocaţia de scriitor avea să primeze. De asemenea, continuând să cuantifice evenimentele din jurul său prin prisma raţiunii, ajunge să vadă şi să înteleagă aspecte care îl dezamăgesc şi îl determină să se întoarcă, fără prea multe regrete, la statutul de civil. Vintilă Voinea, însă, pare a fi într-o transă spirituală în momentul în care, realizând echivalenţa între icoană şi Sabina, hotărăşte să devină monah şi ar fi de necrezut că în mintea lui ar putea încolţi gândul renunţării. Autorul nu ne destăinuie ce se mai întamplă cu personajul, lăsând finalul deschis oricărei interpretări. Văzut într-o altă cheie, sfârşitul istoriei cunoscute a lui Vintilă vine ca o spovedanie târzie a autorului, ca un omagiu adus perioadei şi timpului consacrate total şi hotărâtor credinţei: „Soluţia din urmă trebuie privită, în cadrul biografiei sufleteşti a autorului, cu multă seriozitate, de vreme ce vine de la un fost monah. S-ar părea că romanul este un fel de căinţă târzie, o realizare fictivă a unei vocaţii zădărnicite”.[13]

În romanul *Ochii Maicii Domnului,* cultul mistic al femeii-mamă e total şi nu lasă loc sentimentelor negative sau reacţiilor încărcate de scepticism. Traducându-l pe Baudelaire, Arghezi intră în contact cu viziunea poetului francez legată de spiritualitate şi de raportare la divinitate, însă alege să adopte o perspectivă diferită. Poezia *À une Madone* , inclusă în volumul *Les Fleurs du Mal,* prezintă o altă imagine a Mamei Universale în raport cu fiul dezmădăjduit. Madona baudelairiană e una rece şi distantă, care nu rezonează în niciun fel cu disperarea fiului căzut la picioarele sale, rămânând la stadiul de statuie ridicată pe un piedestal şi încojurată de un cumul de adulaţie, teamă şi neîncredere. „Je veux bâtir pour toi, Madone, ma maîtresse,/ Un autel souterrain au fond de ma détresse,/ Et creuser dans le coin le plus noir de mon coeur,/ Loin du désir mondain et du regard moqueur,/ Une niche, d'azur et d'or tout émaillée,/ Où tu te dresseras, Statue émerveillée.”[14] Spre deosebire de eul liric baudelairian, Vintilă crede cu ardoare în capacităţile de metamorfoză ale Fecioarei Sfinte în femeie obişnuită, conferindu-i astfel o aură maternă şi caldă. Nu se îndoieşte nicio clipă şi nu este atacat de „şarpele neîncrederii”, astfel că şi divinitatea îi răspunde în consecinţă. Eterna Mamă capătă, în viziune argheziană, atribute ale umanităţii, facilitând comunicarea dintre cele două lumi. Ochii Maicii cereşti primesc proprietatea ochilor Sabinei, se umplu de afecţiune şi de grijă, iar întreaga fiinţă reprezentată de icoană se încarcă de atribute materne în legătură cu cel ce stăruie înaintea-i. La Baudelaire, Fecioara rămâne ascunsă, nu îşi dezvăluie tainele, nu consolează cu blândeţe, părând neînduplecată de lacrimile vii care imploră după un semn de atestare a existenţei.

Prin creionarea Sabinei, Tudor Arghezi realizează un personaj deosebit din prisma ipostazei materne. Prin analogie cu elementele de biografie, putem afirma că mama protectoare din roman înglobează o parte din firea, sufletul şi viziunea despre viaţă şi familie a propriului său creator. În

[11] *Ibidem*, p.55.
[12] Nicolae Manolescu, *Tudor Arghezi, poet nereligios*, apud. I. Biberi, *Lumea de mâine*, în *Tudor Arghezi interpretat de*…, coord. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1981, p. 204.
[13] G. Călinescu, *Tudor Arghezi*, în *Tudor Arghezi interpretat de*…, coord. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1981, p.127.
[14] Charles Baudelaire, *Les Fleures du Mal*, Vanves, Editura Hazan, 2012.

BDD-A26522 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

cadrul aceluiaşi personaj, se împletesc în manieră interesantă, două atitudini diferite, doar una fiind reprezentativă pentru concepţia autorului despre femei (aşa cum ea rezultă din propriile cuvinte dintr-o scrisoare adresată mamei sale): „[…] o fată trebuie să ştie să facă bucate, să coasă nasturi şi să ţie curată o casă şi pentru asta licenţa şi bacalaureatul de obicei e o garanţie de murdărie şi de prostie”.[15] Tânăra Sabina dovedeşte certe înclinaţii spre învăţătură şi acţiuni de voluntariat, ba chiar spre îndeletniciri bizare pentru o tânără din acea perioadă: şofatul şi lectura, pe nerăsuflate, a cărţilor de mecanică. Cu toate acestea, ipostaza de mamă o schimbă şi îi trezeşte nebănuite instincte materne, accelerând şi dezvoltarea firească a celor gospodăreşti. Din tânăra neînfricată şi plină de elan, Sabina devine, pe rând, o soţie pătimaşă în eterna căutare a fericirii şi o mamă devotată, care îşi exagerează rolul şi atribuţiile. Prin supraestimarea sarcinilor materne, declanşează în mintea şi sufletul fiului său ideea femeii totale, unice, o obsesie care duce, in final, la asocierea ei cu Maica Domnului, fapt care îi asigură accesul la viaţă chiar şi după ce trece pragul morţii.

BIBLIOGRAPHY

ARGHEZI, Mitzura *Mărţişorul, mica noastră patrie*, în revista „Luceafărul” din 19 mai 1979.
ARGHEZI, Tudor, *Ochii Maicii Domnului*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1970.
BAUDELAIRE, Charles, *Les Fleures du Mal,* Vanves, Editura Hazan, 2012.
CĂLINESCU, G., *Tudor Arghezi*, în *Tudor Arghezi interpretat de*…, coord. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1981.
CIOCULESCU, Barbu, *Tudor Arghezi.Autoportret prin corespondenţă*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1982.
MANOLESCU, Nicolae , *Tudor Arghezi, poet nereligios*, în *Tudor Arghezi interpretat de*…, coord. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1981.
POPESCU, Mihnea, *E vina complexului Oedip*, în revista „Psychologies”, din 2 decembrie 2008.
RADIAN, Sanda, *Portrete feminne în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, Editura Minerva, 1986.

[15] Barbu Cioculescu, *Op. cit.,* p.53.

BDD-A26522 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)